

Hangképzés — beszédtanítás.

Én istenem, hát okvetlen muszáj a *p* és *á* összekapcsolása kedvéért egy érték nélküli szót megtanulni? Nem fog ez a hangkapcsolás a továbbiak folyamán százszor meg százszor is előfordulni?

Ugy-e kérem, ha az élet és nem a teoria szemüvegén nézzük a követelményeket s ha segítségül hívjuk a lélektani tapasztalatokat s a gyermek lelkének megfigyeléséből levonható igazságokat, akkor nem elégedhetünk meg 6 hónap alatt 8—10 hanggal s 10—15 szóval!

Életet kell vinni a tanításba, elevenséget, változatosságot a napi munkába, felhasználni a gyermek kíváncsiságát s érdeklődését, fokozni tudásszomját, nem pedig visszaszorítani megnyilatkozásra vágyó lelkét s mesterségesen tétlenségre kárhozthatni. Mert azt csak elhiszik nekem, hogy 6 hónapi szorgalmas munkának nem lehet egyenértéke 10—15 szónak a tudása?

Fogadjuk el azt a megállapítást, hogy a beszédtanítás mesterségi részét, t. i. a hangok és betűk megtanítását, kellőleg végzett előgyakorlat után 50 tanítási nap alatt, tehát a karácsonyi szünideig el lehet végezni. Bátran elfogadhatjuk. Az intézetek legnagyobb részében el is végezik nemcsak most, de elvégezték 25 évvel ezelőtt is. Nem gondolnók-e, hogy a mai fejlettebb s a multak tapasztalatain okuló újabb nemzedék egy lépéssel tovább is mehetne? De az istenért csak ne visszafelé! Kétségtelen, hogy a hangok egynémelyike az *r*, *ly*, *i*, *zs*, *z* talán nem lesz elég tiszta, de vajjon a halló gyermek nem tanul azért új szavakat, mert az *r*-t még nem ropogtatja, vagy az *sz* helyett *t* mond? S vajjon az újabb és újabb szavak tanulása közben nem lesz-e olyan szerencsés pillanat, amely a kimondani nem tudott hang váratlan megszületését eredményezi?

Saját tapasztalatomból tudom, hogy igen. Csak türelem, várni tudás, az adott alkalom felhasználása, a sikertelen kísérletek után ne elkeseredett korholás, hanem jóakaró buzdítás legyen működésünk alapgondolata. A gyermek ne *rettegjen*, hogy még nem tudja a hangot, de ne is legyen *közönyös*, ha még nem tudja.

Azt mondtam fentebb, hogy a hangkicsalás és betűtanítás a mesterségi része a siketnémák tanításának, amelyet ugyan kellő gondossággal kell végezni, de amely nem oly nagyjelentőségű.

Nagy baj, hogy némely helyen az első osztály munkáját az egész éven át ilyennek tekintik s azt vélik, hogy a beszédtanítás csak a második osztállyal kezdődik. A beszédtanításnak a jól vezetett intézetben az első napon kell kezdődnie. Amikor a gyermeket arra eszméltetjük, hogy *állj fel* parancsot teljesítse, már a beszédtanítás kezdődik. S ezt a kezdetet kellenék folytatni öntudatos fokozatossággal. E helyett sok helyt mit látunk? Az első osztály munkája lélekölő unalmas másolással, rettegő hangképzéssel, boszankodó korholással, néha testi fájdalommal járó hangkicsalással kiöli a gyermekből a beszéd iránti hajlandóságot s útját vágja a lassú, értéktelenebb hangképzéssel az eleven beszéd megtanulásának.

Nem volt céлом, hogy a hangképzés menetét napszerű pontossággal, a foglalkozás rendszeres beosztásával tárgyaljam. Ezt nem is tarthatom kívánatosnak, mert a helyi körülmények, a növendékek kedélyállapota, a tanár ügyessége és fogékonysága nem állapítható meg napok szerint. Már pedig a tanítás csak úgy lehet eleven, ha a kellő hangulat is meg van úgy a tanárban, mint a gyermekben. Az általános elveket kívántam csak megvilágítani, amelyek a hangképzésnél kell, hogy irányadóul szolgáljanak.

Rátérek most már a beszédtanításra.

A beszédtanítás célját igen helyesen állapítja meg a tanterv. Röviden az a cél, hogy a gyermek a beszédet megértse s magát megértetni tudja. Tehát a közlöttet akár szóval, akár írásban történik az, megértvén, arra válaszolni tudjon, másrészt óhajtásait, vágyait, érzéseit másokkal szóban és írásban közölni tudja. Tehát nem kell neki sem természettudósnak, sem történésznek, sem Afrikautazónak lennie. De még nyelvésznek sem.

Vajjon megfelelnek e tekintetben a tanterv követelte célnak az intézetek? Sajnos igennel nem felelhetünk. Általános a panasz, hogy a növendékek gondolataikat sem szóval, sem írásban helyesen kifejezni nem tudják és a közlöttet nem értik meg. Közölnek ők valamit, de az nem a hallóktól megszokott kifejezésekkel történik, inkább csak egyes szavak halmazai. Érteni is értenek annyit amennyit, de legtöbbször csak a mimika, vagy a jel segítségével.

Mi okozza ezt a részleges eredményt? Hol keressük azt az arkanumot, mely a reá fordított buzgó, szorgalmas munkát eredményesebbé teszi?

Visszatérek arra a kijelentésemre, hogy a beszéd érthetősége a beszéd tisztaságától teljesen független. Az érthetőséget még az sem zavarja, hogy egy-két hang tisztátalan vagy hiányos kiejtésű,

de igenis érthetetlen lesz a beszéd, ha a gondolat megnyilvánulása nem olyan alakban történik, aminőt a halló egyének egymás-közt használnak. A kifejezés szabatosága teszi a beszédet érthetővé.

Kisérelje meg bárki, hogy hagyjon el 1—2 hangot a beszédben, vajjon megérti-e a környezete? Vagy beszéljen orrhangon, törje az *r*-et, legfeljebb furcsának találják a kiejtését, de megértik a beszédjét. De beszéljen csak teljesen tisztán, de főszavakkal viszonyítás nélkül, vagy helytelen viszonyítással, meglássa, hogy közléseit senki sem érti meg.

A nyelv köntöse, külalakja tehát az, mely a beszéd érthetőségének főkélléke.

Nézzük tehát, hogyan ruházzák fel a nyelvet intézeteinkben.

Hogy hasonlattal éljek, sok helyen, talán a legtöbb helyen úgy tesznek, mint a tudálékos szabó, aki a gombok különféleségére és elnevezésére helyez súlyt. Szerinte meg kell az inasnak magyarázni, hogy szürke ruhára nem a piros gomb való, hanem a szürke, vagy legfeljebb fekete. Meg kell magyarázni, hogy a vastagabb szövetet vastagabb cérnával kell összevarrni s vastagabb tűt kell hozzá használni; hogy a varrás irányának a szövettel merőleges, vagy rézsutos irányban kell haladnia stb. stb.

Szeretném tudni, vajjon az a szabóinas, akit a gazdája tudományos értekezéssel kíván a varrás mesterségébe bevezetni, mit csinálna, ha magára hagynák? Töprengene s a sok töprengés után fordítva fogna a munkához, vagy egyáltalán bele se kezdene.

Minden hasonlat sántít, de nagy általánosságban a mi növényeink az inas helyzetében vannak. Már az első kezdete a beszédtanításnak a gombok különféleségére eszmélteti a szegény gyermeket. Eszmélnie kell arra, hogy egyik szóhoz csak *t*, a másikhoz *at*, a harmadikhoz *et* stb. varrandó, mert csak az illik rája, de sőt még azt is tudnia kell, hogy miért illik rája? Eszmélnie kell arra, hogy a főnevet más cérnával kell varrni, mint az igét s hogy a beszédben a szórend változó s a szavak elhelyezése adja meg a gondolat irányát.

Folytassuk a hasonlatot. Az okos szabómester tudományos dissertatio helyett a kezébe nyomja a tűt, a cérnát, a gombot az inasnak, egy gombot felvarr s azt mondja, a többit így varrd fel te. Nem figyelmezteti a gomb és szövet színére, anyagára, nem magyarázza a cérna és tű vastagságát, egyszerűen a kezébe adja az inasnak a munkát, hogy végezze el. Hogy miért végezze így

el? Majd ha az inas a mesterségbe beletanul, ha értelme fejlődik, önmagától rájön az okokra.

A beszédre oktató tanár is helyesebben tesz, ha nem magyaráz, hanem a szájába adja a siketnémának a kifejezést azzal, hogy ezt így kell mondani, tanuld meg s hasonló helyzetekben ugyanazt használd. Tehát meg kell adni a helyzetnek megfelelő kifejezést minden nyelvalaktani ráutalás s magyarázat nélkül.

E helyett mit csinálnak legtöbben? Eszméltetik a gyermeket arra, hogy az asztalról kell elvenni a könyvet, a fogasról kell levenni a kalapot, a képről kell beszélni, a tükrőről kell letörülni a port s hogy teljes legyen a gombteoria, felírnak a táblára 15—20 szót s azt kívánják, hogy minden szóhoz függessze a gyermek a megfelelő ragot, sőt azt is kívánják, hogy ebben a munkában a gyermek gyönyörűséget is leljen.

Akár csak Schwarczner Antal idejében élnénk. Hol marad az a magyar Hill Móric, aki felkiáltson: „Úgy tanítsd a siketnémát beszélni, amint a halló gyermek tanul“ ?!

Hogyan is tanul a halló gyermek?

Egy szóval felelhetünk reá: *szemlélve*. Akkor kapja a kifejezést minden nyelvtani ráutalás nélkül, mikor a szemlélet is kínálkozik. Akkor kér kenyeret, a mikor éhes. Akkor mondja, hogy a ló szalad, mikor azt *tényleg* látja; akkor mondja, hogy a csibe kukoricát eszik, mikor az valóban azt teszi. Annak nem „bög a borjú“ Budapesten s nem „csenget a villamos“ Jolsván; még a sas sem repül az iskola szobában. Az a halló gyermek nem a gomb teория szerint tanulja meg a nyelvet, annak nem mutatnak ragozási példákat, de látja az eleven, valódi életet, s kapja minden alaktani utalás nélkül a megfelelő helyes kifejezést.

A papiroson igen szépen fest az a szerintem helytelen elnevezés „alkalomszerűség“, de a gyakorlatban minden az, csak nem alkalomszerűség. Ilyen alkalomszerűségre alapított tanítást hallottam egyszer a távollevő családról, apáról, anyáról, testvérről. Egy gyermeket érdekelt csak, de az egész osztálynak kellett megtanulnia, hogy X. Y.-nak cselédje van. Vajjon tudhatta az a másik gyermek, hogy mi az a cseléd? Vajjon tudta-e az érdekelt gyermek, hogy az a Julcsa, vagy Józsi neki nem testvére, hanem az apjának a cselédje? Örök rejtély marad előttem.

Az alkalomszerűség helyesebben szemléletnek volna nevezendő. Szemlélni lehet tárgyat, cselekvést, eseményt. Ezt kell megragadni, ennek kell a helyes kifejezését megtanítani s ezt kell gyakorolni. Ha az iskolában már nem kínálkozik szemlélet, menjünk

ki az udvarra, a kertbe, az utcára stb. Lássunk és láttassunk ott mindazt, ami csak kínálkozik s ezt dolgozzuk fel, ennek adjuk meg a helyes kifejezést, ezt változtassuk át másnap mult időre, erről csevegünk a jövő időben a nélkül, hogy mult idő és jövő idő, meg nem tudom miféle időről értekezést tartanánk. Ez az eleven élet, ez az alkalmosság, ez a valódi szemléltetése nemcsak a tárgynak, eseménynek, hanem a nyelvvalaknak is. Így tanul a halló, így kell tanulni a siketnémának is, ha azt akarjuk, hogy a beszédet megszeresse s azt használja.

Ne mondja azt nekem senki, hogy maga az iskolaszoba nem nyújt elegendő szemléletet, hogy egy-két óra alatt ki lehet méríteni az összes kínálkozó szemléleteket. Dehogyan lehet méríteni. Mindennap kínálkozik új szemlélet. Majd beteg valaki, majd náthás, majd leejti a könyvét, majd ismét tüszeszent. Mennyi szemlélet, mennyi kifejezés kínálkozik s mennyi alkalom a gyakorlásra. Ezek mind mindennapi események. Azután ha semmit sem veszünk észre, teremtünk magunk helyzeteket, olyan helyzeteket, amelyekben a növendékek tevékeny részt vesznek. Ha egyéb nincs, egy képről csevegünk s csevegtetünk a növendékekkel. Szemléletben nincs és nem lehet sohasem hiány. Csak értsünk a szemlélet felhasználásához.

E tekintetben valóban a legtöbb intézet igen kevésbé leleményes. Tudja Isten mért, de bizonyos nyög látszik rajtuk, amelyet nem bírnak lerázni s bizonyos megszokott sablon, amelyhez ragaszkodnak, anélkül, hogy talán okát tudnák adni. Sok helyt még a valódi szemléletre való törekvés is hiányos, hát még a kivétel. A templom azonban majdnem minden iskolában szerepel. Mikor voltál a templomban? Melyik a legmagasabb épület N.-ben? Ezt el nem hagyná egyik intézet sem. De hogy a templomban szemléltetnék a templomot, azt hiszem, kevés helyen teszik. Képről már igen.

Nézzük végig egy ilyen beszédtanítási órát.

Tárgy, mondjuk a templom.

Első kérdés: *Hova járnak az emberek vasárnap?* A gyermek felel. Az emberek vasárnap a templomba járnak.

K. Mit csinálnak ott? F. Ott énekelnek és imádkoznak.

K. Mit csinál a pap a szószéken? F. A pap prédikál a szószéken.

K. Mit csinálnak az emberek? F. Az emberek hallgatják.

K. Mi van a templomban? F. Pad, orgona stb.

K. Hol ülnek az emberek? F. Az emberek a padban ülnek.

K. Voltál-e már templomban? F. Igen, én már voltam a templomban.

K. Mit csináltál a templomban? F. Én imádkoztam a templomban.

K. Mikor fogsz ismét elmenni a templomba? F. Vasárnap fogok ismét elmenni a templomba.

K. Kivel fogsz elmenni a templomba? F. Testvéremmel fogok elmenni a templomba.

Kisebb-nagyobb változtatásokkal ez egy beszédtanítási órának a tárgya és anyaga. Természetes dolog, hogy a kérdések és feleletek nem folynak le simán. Először is a kérdés 2—3-szor ismétlődik, azután a gyermeknek kell felelni arra a kérdésre, hogy mit kérdeztem? S ezt nem csak egy gyermeknek kell elmondania, hanem 4—5-nek vagy az egész osztálynak. A „mit kérdeztem?” minden kérdésnél ismétlődik. Sőt nemcsak a kérdés, hanem a feleletet megelőzőleg még ennek a kifejezésnek: Feleljen Kardos Pista. Mit mondtam? S Kardos Pistának azt kell mondania: A tanár úr azt mondta, hogy feleljek. Persze a *feleljek* helyett sokszor *feleljent* mond a fiú. Következik egyik-másik gyermekkel a javíttatás. Végre K. P. tudja, hogy úgy kell mondania: *feleljek*. Közbe még a kiejtést is kell javítani. Jó 5—6 perc mulva rá kerül a sor, hogy a kérdésre tényleg felelhetne, de ezalatt nemcsak ő, hanem a többiek is elfeledték a kérdést. Újra fel kell tehát tenni s erre megjön a várt felelet. A következő kérdésnél az eljárás ismétlődik. Mire az utolsó kérdésre is megjön a felelet, eltelt az óra s a sok mellékkérdés, a nyelvalakra való eszméltetés, a kiejtés javítása miatt sem a tartalom, sem a kifejezés nem rögzítettet meg. Vajjon a tartalom megfelel-e a gyermek lelkületének, érdeklődésének? Alig hiszem. De ha megfelelne, mondjuk, vajjon a kérdések és feleletek módja érekkeltő és elősegíti-e a gyermek beszéd-készségét? Ezt meg már éppen nem hiszem. Micsoda általános-ságok s szemlélhetetlenségek. Hogyan felelhet a gyermek olyan általános kérdésre: Hová mennek az emberek vasárnap? A felelet nem lehet a szénléllet alapján kialakult, csak szajkómódra betanult. Nem fakadhat a gyermek megfigyeléséből annál kevésbé, mert az emberek sok helyre mennek vasárnap, még a templomba is. Mennyivel közvetlenebb, ha hétfőn reggel kérdezi a gyermeket a tanár. Voltál tegnap templomban? S engedi, hogy a gyermek maga nyilatkozzék meg, maga mondja el, mit látott, mit tapasztalt s a többiek is figyeljék s ők is mondhassák el esetleg más alkalommal szerzett benyomásaikat. Csak az a stereotíp kérdés „mit

mondott N.“ ne akassa meg a gondolat szabadabb megnyilvánulását, olyan kérdés, mely minden órában egy párszor elhangzik s az év, második év, harmadik év végéig is csak annyit tudnak hibátlanul elmondani a gyermekek „N. azt mondta, hogy . . .“ s ezután következik a kérdő pillantás, a fej csóválása, a kéznek a gégére illesztése, a nekikészülődés és a megakadás, esetleg a végleges megakadás.

A beszéd tanítása ilyen módon eredményeket nem mutathat fel. Hiányzik a legfőbb, a valódi szemlélet s hiányzik a tanítás gyorsasága, élénksége, mely nélkül az egész tanítás unalmas, lélekölő munkává válik.

Mik legyenek tehát a főbb elvek a beszédtanításnál ?

Számstantanítás a siketnémák iskoláiban.

Valahányszor a számtan tanítási eredményének megvitatása van szónyegen, majdnem általános a panasz, hogy kevés az eredmény.

Mindnyájan küzdünk, vasszorgalommal igyekszünk a tantervben kiszabott anyagot a legjobb tehetségünk és szándékunk szerint elvégezni, de dacára igyekezetünknek, megfeszített szorgalmunknak: munkánk gyümölcse nem édes.

Mi pedig eleget keressük a módot, keressük a kitérőt, hol kocsink nyikorogva nehezen halad, hogy és miképen lehetne azt rendes uton tartani?! Mert silány aratást nyerni. hol a talaj jól van megmunkálva, valóban keserves dolog. Tanácskozunk, tusa-kodunk, növendékeink terheit csökkenteni akarjuk, de ezideig segítséget nem találtunk.

Eléggé nehéz dolog és bizonyára illetékes helyen is feltűnést kelthetett, hogy legjobbaink sem képesek a számtanból oly tanítási eredményt produkálni, mely a várakozásnak teljesen megfelel. De nemcsak ez van így, hanem saját lelkiismeretünk sarkal, hogy tegyünk valamit, mely úgy az ügynek, saját magunknak, valamint növendékeinknek javára szolgálna. Be kell ismernünk, hogy van valami hiba, akadály, melynek elhárítása kívánatos. Hiszen mindnyájan emberek vagyunk, emberek által tervezett, vagy véghez vitt dolgok emberiek és hibásak lehetnek. Próbálgassuk keresgetni a hibát és ellenszerét, mely után eredményesebb lesz munkánk, édesebb lesz a gyümölcse és növendékeink vállaira rakott súlyos terhektől is valamit leemelhetünk.

A mult tanév közepe felé, vagy talán éppen az elején történt, hogy egyik kartársunk panaszkodott a számstantanítás bajairól. Valamennyien egyetértettünk vele abban, hogy valamely irányban tenni kell vaiaimít, mi az eredményesebb oktatást lehetővé tenné és növendékeinkkel is a számolást jobban megkedveltetné. Megbíztuk kartársainkat, hogy a számstantanítás bajait ismertető értekezésében arra is mutasson reá, hogy egy esetleges tanterv-revizió alkalomával minő beosztást javasol és az anyagnak melyek azon részei, melyek elhagyhatók volnának. Akadályok jöttek közbe, melyek miatt ezen tárgy alaposabb megvitatása elmaradt. Bárha életre való eszméi szaklapunkban is ismertetve voltak, nagyobb érdeklődést nem keltve, lekerült a napi rendről, jóformán a feledés tengerébe merült.

Kár pedig, nagy kár, minden olyan ügyért, melyet közérdekből kellene állandóan napirenden tartani, hogy nagyobb érdeklődést nem keltve nyomtalanul elenyészik. Pedig az volt akkor is a cél, hogy többen hozzászóljanak és valamely formában illetékes helyen is tudomást szerezzenek róla. Na, de mindig így volt a világon minden, hogy csak addig tart az érdeklődés mig magunkat kipanaszoljuk. Megy azután minden a maga útján, míg valaki ismét kezébe veszi az elveszettnek hitt ügyet. De mintha mégsem volnánk hajlandóak ez egyszer a számstantanítás-ügy kérdését eltemetni. Fel-felüti fejét innen is, onnan is valaki, hangoztatván a cselekvés idejének, illetőleg eljövételének sürgősen jelzett óráját.

Csak a napokban olvastam ujra egyik kartársam figyelemre méltó cikkét, melyben a számtan tanításának elhalasztása mellett emeli fel szavát.

Nagyon eltérők lehetnek — a kivített tekintve — a vélemények, de az illető maga jelzi, hogy már évekkal ezelőtt sürgette a számstantanítás reformját. Mit jelent ez mást, mint azt, hogy nem ok nélküli a panasz, hogy a számstantanítás anyagát tekintve sok a kivánalom, a reá fordított idő pedig kevés. Előbb említett kartársamnak tökéletesen igaza abban, hogy a számtan tanítása ne történjék a beszéd rovására. Lám, mindnyájan a beszédet féltjük és nem is ok nélkül, mert ha a számtan tanítására kitézött idő nem elegendő, az erre szánt időből lopdosunk el többet, vagy kevesebbet. Ez pedig nem olyan posztó, melyből valami nagyon telnék, hanem nagyon is szűkre szabott materia, melyhez inkább illenék hozzá adni, mint elvenni.

Úgy van tehát a dolog, hogy a számtan anyagából igen sok bátran elmaradhat. Ha az anyagot redukáljuk, akkor is csak annyit

tudnak majd növendékeink. mint most. Vannak — ugyanis — bizonyos sallangok, melyeket az érzékű gyermekek is elfelejtenek. Kilépvén az életbe — a szükség nem kívánhatja — a komplikált műveletek lassanként annyira elmosódnak, hogy bizony vannak tanult emberek is, kik alig emlékeznek bizonyos műveletekre.

Az életnek kell nevelnünk. Ha ez áll általánosan minden gyermekre, mennyivel inkább a siketnémákra. A tapasztalat pedig azt bizonyítja, hogy a bennünket környező világ nem kívánja, nem követeli az iszonyú nagy számokkal és számsorokkal való könnyed bánást. Ez tehát egy figyelmeztetés egy intés, hogy csak a mindennap előforduló, egyszerű, nem túl magas számokkal kell bibelődnünk. Az egyszerű és gyakorlati példák alapos megbeszélése és megfejtése a fődolog. Az ilyen példák egyszerűségöknél fogva is sokkal inkább alkalmasak a beszéd támogatására és gyakorlására.

A komplikált feladatokat már csak azért is mellőzni kell, mert a megerőltető figyelem, gondolkozás folytán elfelejti a lényegét, vagy a szavakat. Nem kis dolog — ugyanis — a feladatot hibátlanul leolvasni, a benne levő számokat észben tartani, de a feladatot is jól megoldani. Az ilyen feladatoknál hibás lesz a számtani művelet végrehajtása, hibás lesz a beszéd is. A mi növendékeink többsége közepes, sőt közepesnél is gyengébb szellemi tehetségű. Ha valamennyi kiváló volna, akkor sem volna könnyű feladala sem a tanárnak, sem a tanítványnak.

Mit szóljunk továbbá a törtek és tizedestörtekhez? Nem kellene megfontolás tárgyává tenni, hogy mi volna az a minimum, amely a siketnémák oktatása szempontjából jó és elég volna? Én nem szólok a törtek lényege és különösen a tizedestörtek ellen. Hiba volna a közönséges törteknél mellőzni a könnyen szemléltethető, gyakran előforduló törteket. A törtek összeadása és kivonása is csak megjárja, főleg ha azok egynevezővel bírnak. De már a törtek szorzása, osztása éppen nem gyakorlati dolog. Ezek bizony begyakorlás után szépen elfelejtődnek.

Ha már éppen nélkülözhetetlen dolog a törtekkel való bibelődés, akkor is inkább a tizedes törtekkel bajlódjunk.

A kamatszámítással sem vagyunk másképpen. Igaz, hogy szép dolog, sőt hasznos dolog is a kamatszámítás: tehát tanítani kell. Egy értelmes ember sem nélkülözheti a kamatszámítást, mert még a szegény ember is megismerkedig vele gyakorlatilag. Akinek van pénze, az kamatoztatja. A szegény ember pedig kölcsön vesz. De a kamatszámításnak van egy nagyon egyszerű módja. A takarékpénztári tisztviselő működését kell csak megfigyelni. Kétségen

kívül tudná a számítás más módját is minden bank, minden takarékpénztár tisztviselője alkalmazni. Talán szabályos számításokat végez ennek dacára? Dehogyan is végez. De ha végezne, hány ügyet volna képes naponként elintézni. Nagyon keveset. De még ily körülmények között is nagyon kérdéses, vajon tudna-e oly pontos számítást eszközölni, hogy a mindig fennálló 1–2 napi kamatkülönbözetet is kiszámítani tudná.

Ha tehát egy vele foglalkozó hivatalnok, ki ismeri a számolás nehezebb formáját is, de nem alkalmazza; mennyivel inkább volna indokolt a siketnémákkal a táblázatokon való számolást megismertetni. Mert ha mindig azt hangoztatjuk, hogy az életkövetelte gyakorlati dolgot kell a siketnémák tanításánál zsinórmértékül venni: ez a valódi gyakorlati eljárás. Megtanulhatjuk, hogy miképpen lehet kamatot, időt, tőkét, stb. kiszámítani, de a példák oly változatos sorozatát, mely ezt a tudást egész életre biztosítaná, nem nyújthatjuk. A szabályok megtanulása csak időleges tudást nyújt. Nagyon hamar elfelejtjük a szabályokat. A tudás bizonytalanná válik ez pedig a semmivel egyenlő, értékét tekintve. Ezeket a táblázatokat pedig éppen akkor alkalmazhatja mindenki, midőn az iskolában nyert tudást kezdi a gyakorlati, a valódi életkövetelte szükséglet felváltani, vagy megvalósítani.

A tanítás anyagának redukálása tökéletesen indokoltnak látszik. Vannak, kik nemcsak kevesebb anyagot kívánnak taníttatni, hanem — közelebbi értesülésem szerint — a számtantanítást a későbbi évekre óhajtják elhalasztani.

Keresni kellene az okát, hogy miért és hogyan van, hogy mi a reáltárgyakat korán és növendékeink szellemi erejét meghaladó módon erőltetjük?

Én ennek okát abban látom, hogy a siketnémák iskoláit tudás tekintetében a népiskolával hozták kapcsolatba. Ha ez a kifejezés nem talál, hát másképpen így határozom meg: a siketnémák VI. osztállyal bíró intézetét a népiskola IV. a VIII. osztállyal bíró intézetét pedig a népiskola VI. osztályával hozták egyenlő rangba, tudást tekintve. Ebből a szempontból tehát szükséges volt a reáltárgyaknak korai megkezdése és megfelelő terjedelemben való tanítása.

Ez — szerintem — nem volt helyes dolog. Eltekintve attól, hogy a népiskola alig képesít valakit valami különös pályára, az értelmiségi pályáknak csak a küszöbe. A mi iskolánk szakiskola. A siketnémák intézetei első sorban arra vállalkoztak, hogy a külvilággal közlekedő eszközt, a beszédet teremtsék meg növendékeiknek. E mellett eltörpül minden. Az elemi tudás igen nagyra-

becsült dolog előttem, de a főcélét sohasem szabad szem elől tévesztünk.

A mi intézeteink nem az értelmiségi pályákra készítik elő növendékeinket. Az ipari pálya még az érzékű gyermekeknek is sokkal ajánlatosabb volna. Maradjunk csak az ipari pálya mellett. Ez a pálya majdnem az egyedüli boldogulási út a siketnémák számára. Nem oly sikamlós, mint a művészi pálya, de nem is tesz senkit szerencsétlenné. Nagyon jó volna, ha mások is látnák a művészi pályák töviseit, nemcsak a rózsáit. Az elemi iskolát végzett növendékek sem lépnek az ipari pályára több tudással, mint a mi növendékeink. Az én meggyőződésem szerint pedig a mi növendékeink tudása alaposabb, sok tekintetben jobb is, mint az elemi iskola növendékeié. Ez oknál fogva nincs okunk attól félni, hogy növendékeink leendő pályájokra elegendő tudás nélkül lépnek. Ha tehát a számstantanítás terén némi módosításokat eszközölünk, az mindenesetre csak haszonnal járhat, mert kevesebbet, de jól, — hej de sokat elcsépeelt szólásmód. De ha a keveset a gyakorlati étellel is közelebbi viszonyba hozzuk és a növendékek terheit is csökkenthetjük, éppen jó uton leszünk.

A számoktatás nehézségeit kétségtelenül nevelte az óraszámok leszállítása. Nem is lehet ma már biztosan tudni, hogy miképpen történt, mi indíthatta Őnagyméltóságát, hogy az órákat leszállítsa. Csak azt tudjuk, hogy benne vagyunk, így kell dolgoznunk. Ez az állapot azonban tarthatatlan. Kevesebb idő alatt, kevesebb anyagot dolgozhatunk fel. Nehezebb anyag kellő szemléltetése, megértetése több időt vesz igénybe. Én a magam részéről a növendékek számára kijelölt 20 órát ismét felemelném a régi 24-re. Sőt ha lelkiismeretesen kellene felelnem azon kérdésre, hogy növendékeinknek hány heti órára volna szüksége; bizonyosan gondolkozás nélkül kijelenteném, hogy a 24 óra is kevés. De ezt csak a növendékek tudása tekintetében mondom. A tanár egészsége és kiméltetése szempontjából a tanár kötelező óráit 20 órában állapítanám meg. Nem is gondolkoztam róla, mennyibe kerülne az államnak ily irányú intézkedése, mert előttem a tanításügy előbbre való a finánciális dolgoknál, csak egyszerűen megemlítem.

Hogy én nem adom fel teljesen a reményt, miszerint a növendékek kötelező órái felemeltetnek s így különösen a számtani oktatás eredményesebb lesz, azt arra alapítom, hogy a mostani eredmény produkálása is csak mesterséges módon lehetséges. A mostani eredményt is mesterségesen előidézettnek tartom, mert köztudomású, hogy elveszünk a beszédtanítás gyöngén kiszabott óráiból

és ezt felhasználjuk a számtan számára. „Mindent a beszédért“ és mindenben a beszéd domináljon és a szükség kényszere folytán másképpen kell cselekednünk. Mi fontosabbnak tartjuk a beszédet az összes reáltárgyak néven emlegetett szellemi tudásnál. A kényszer következtében mégis ez ellen kell vétenünk legtöbbit. Sok mindennek a beszédtanítás idejéből kell futnia, mert az idő kevés. Az ellenőrzések sem mutatnak a helyzetről tiszta képet. Mindenki igyekszik ugyanis, hogy a követelményeknek megfeleljen. Avval pedig a viláért sem dicsekszik el senki, hogy az eredmény érdekében főbenjáró szabálytalanságot követett el.

Végre meg kell emlékezni még valamiről. A siketnémák intézeteinél működő tanárok túlfeszített erővel és nagy szorgalommal dolgoznak. Meg is adja némelyik az árát, mert a mi munkánk nemcsak szellemileg, de testileg is kimeríti az embert. Így van az, hogy csak ma is kapok egy gyászjelentést, hogy közülünk egy már nem dolgozik. Mi tehát nagyon tökéletesen akarunk dolgozni. Egy-egy jó anyagból véletlenül összehuzott osztály szép eredményt is produkál. Ki csodálkozik azon, hogy az ellenőrzésre kiküldött miniszteri biztos 5—6 intézetet megvizsgálva, nem a gyengébb osztályok tanítási eredményeit tekintti követelménynek, hanem a leggyengébb osztályokban is slágra kívánja a feleleteket. (?? Szerk.) Pedig lehetséges, hogy az utóbbi osztályokban nagyobb vesződéssel lehetett a gyengébb eredményt is előteremteni.

Ne terheljük túl tehát növendékeinket. Igyekezzünk az anyagot leszállítani és méltányosan, gyakorlatibb módon úgy elosztani, hogy az a növendékek számára könnyebben elsajátítható legyen.

Föltéve, hogy a tantervek a számtant illető része revízió alá kerülne tegyünk oly javaslatot, mely gyakorlati voltánál fogva megvalósulhasson.

Én a magam részéről osztályonként a következő megosztást tartanám célszerűnek és kívánatosnak.

A növendék már az első osztályban a tanult szavak között a 10. alapszámnevet tanulná meg. Számfogalma a kis siketnémáknak is van, csak hiányzik a kifejezés hozzá. Vannak, kik 9—10 éves korukban jönnek az intézetbe, ezeknek már bizonyos, hogy van némi számfogalmuk. A tulajdonképpeni számoktatás a II. osztályban kezdődne. Én ezen a fokon nem tartanám soknak, hogy a növendékek a 20-as számkörben összeadjanak, kivonjanak, az alapszámokat szóval és számmal 20-ig leírják és a szükséges szám-tani szólásformákat is megismerjék.

A III. osztályban az összeadást és a kivonást az 50-es szám-

körben, a szorzást és osztást pedig a 10-es számkörben taníttatnám. Az alapszámnevek írását 100-ig úgy szóval, mint számjeggyel, a szükséges számtani kifejezéseket, melyek előfordulnak, szintén ide számítom.

A IV. osztályban az összeadást és kivonást a 100-as számkörben, valamint a szorzást és osztást a 20-as számkörben kívánnám.

Az V. osztály anyaga volna mind a négy alpművelet a 100-as számkörben, mértékek, pénzek és római számok ismertetése C-ig.

A VI. osztályban tanítani kellene mind a négy alpműveletet az 1000-es körben és a római számokat is M-ig.

A VII. osztályban bevezetném a törteket, különösen a tizedes-törteket, a területszámítást, gyakorlati példákat 1000-en felüli számkörben. Különös figyelmet fordítanék a piaci és vásári alkalommal előforduló kifejezések és gyakorlati példák felhasználására.

A VIII. osztály tananyaga volna az 1000-en felüli számkörben a gyakorlati példák további gyakorlása a gyakorlati irányú köbirtalom számítás.

A kamatszámítást a pénzintézeteknél használatos táblázatok alapján ismertetném meg. Ez különben már annyira elterjedt kamatszámítási mód, miszerint a legegyszerűbb földműves emberek is biztosan tudják használni.

Az összeadást és szorzást a különféle piaci árusok által használatos táblázatok útján lehetne gyakoroltatni. Ismerek olyan hentesné, aki csak a számokat ismeri — írni, olvasni nem tud, mégis a legnagyobb egyszerűséggel ráteszi az ujját a 87 koronás tételre és 14 kg. hus árát egy pillanat alatt kiszámítja.

Azt hiszem, hogy a tananyag ilyen beosztásával és redukálásával csakugyan könnyebb volna úgy a tanítvány, mint a tanár dolga, az eredmény pedig bizonyára jobb lenne.

De a számtani órák számát okvetetlenül felelném. Jobb tanítási eredményt csak alaposabb tanítással lehet elérni, erre pedig több idő kell.

Néhány megjegyzés

„A vakok magyarországi intézeteinek Braille-könyvtára“ című közleményhez.

A „Magyar Gyógypedagógia“ f. é. szeptember hó 15-iki számában fent idézett cím alatt Herodek Károly hosszabb cikket

közül, melyben a hivatalos Braille-ábécé szerzősége felett még 1905-ben folyt polémia idejéből kezében maradt néhány levélnek részint teljes, részint csak részleges közlése mellett arra az eredményre jut, hogy az első egyjegyű magyar Braille-ábécét Megyeri Károly úr szerkesztette és e sorok írója azon csupán némi változást eszközölt.

Bár jóllehet valami nagy fontosságot nem tulajdonítok annak, hogy Braille Lajos elmésen megalkotott örökbecsű ábécéjéből bárki is esetleges más beosztással egy új ábécét szerkesszen; és hivatalos elfoglaltságom is oly nagy, hogy bizony időm nem nagyon van polémizálásra: azonban csupán a történeti igazság kedvéért és azon oknál fogva, hogy mégsem szeretnék tolvajlással vádoltatni, írom meg e sorokat, hogy cikkíró jóhiszemű tévedéseit helyreigazítsam.

Mindenek előtt kijelentem, s ha kell esküvel is megerősítem, hogy Megyeri Károly úr egyjegyű magyar ábécéjét sohasem láttam. Ő azonban az enyémet látta, sőt le is írta magának.

Különben a tényállás a következő:

A vakok magyarországi intézetében az első Braille-írástú könyvet 1867-ben Mihályik Izidor dr. a vakok intézete akkori igazgatója hozta Párisból, ahova tanulmányútra volt kiküldve. Ezen könyv címe: Principe de Cosmographié, melynek a vakok budapesti orsz. intézete könyvtárában még ma is meg kell lennie. A második és harmadik ily rendszerű könyv már a zeneirodalomba tartozik, melyek egyike a zeneoktatás alapelvei címet viseli (persze franciául írva) a másik pedig Cramer tanulmányait tartalmazta és 2 kötetből áll.

A földrajzi munka első lapján az eredeti francia Braille ábécé olvasható, a zenei munka első lapja pedig a hangjegyek ábécéjét ismerteti. Ezen könyvekből tanulta meg Megyeri is, én is a francia pont ábécét és ő a hangjegyrendszert is.

Megyeri ugyanis 1876-ban lett az intézetbe kinevezve és dicséretére legyen mondvá vas szorgalommal dolgozott. A francia ábécét deszkalapokra verte ki szegekkel, majd francia leckéket készített ugyanily módon és a módosabb növendékek közül néhányat ezek segítségével tanított a francia nyelvre. Később a hangjegyeket is tanulmányozta és ugyancsak magán úton erre is oktatott néhány növendéket. Arról is van tudomásom, hogy a növendékei a Braille ábécé segítségével magyarul is írtak, de tudtommal ez az ábécé kétjegyű volt, azaz helyesebben szólva az összetett mássalhangzókat két jeggyel kellett vele írni. Ezt különben

annak idején, mikor a polémia folyt néhány vak zenész is meg-erősítette.

Azt hiszem — de biztosan nem állítom — hogy Beregi Ignác nevű növendéke szintén ezt az ábécét használta 1887-ig, amikor nevezett kilépésével kihalt az intézetből a Braille-írás. Ismétlem, ezt az ábécét nem láttam, mert a Braille-hangjegyekkel és általában a Braille-féle pontrendszerrel akkortájt nem foglalkoztam. Téves tehát cikkírónak azon állítása is, hogy 1887-től 1892-ig Braille-hangjegyek segítségével tanította Megyeri a zeneelméletet, mert 1889-ig én is növendéke voltam még az intézetnek és mint ilyen zeneelméletet is tanultam, de Braille-hangjegyet soha.

1889 október hó 9-én kelt 39.287. számú miniszteri rendelettel az intézet segédtanítójává neveztettem ki, s mikor tanulmányutamról hazajöttem 1890-ben vettem át Gutheil Ádám tanártól az intézeti nyomda vezetését és a helyettesítést, valamint a kézimunka oktatás mellett a vakok dombornyomású könyveit is készítettem. Az első gyöngynyomású könyv elkészítése után szólított fel dr. Mihályik arra, hogy tanulmányozzam a Braille rendszert, állítsak össze egy, a magyar nyelv természetének megfelelő pontábécét és szerkesszek alkalmas ábécés könyvet a vakok számára. Az ábécét csakhamar elkészítettem, melyet egy tantestületi ülésen bemutattam, ahol Megyeri indítványára csupán két jegy szenvedett változást. Ugyanis az indítványára elvetettük a *dzs*-t és a *ty* betűnek pedig módosítását ajánlotta. Ezzel az ábécé elfogadtatván, azt jegyzőkönyvbe foglalta Megyeri, az ábécét pedig zsebkönyvébe írta.

Az ekként hivatalossá vált első magyar Braille-ábécémet ezután deszkalapokra vertem és olvasgató táblákat is készítettem szegekkel, melyek a vakok intézete muzeumában ma is megvanak. Az ábéce az 1893-ik évben megtartott „kenyérkereső vakok“ kiállításán a többi taneszközök között kiállítatott és pedig saját nevem alatt, melyet akkor Megyeri Károly úr egyáltalán nem kifogásolt. Már pedig ha ő készítette volna, bizonyára nem tűrte volna meg, hogy az ő munkáját saját nevem alatt állítsam ki. Ezen kiállításon látta meg Harcsik Károly polgári és kereskedelemi iskolai tanár, aki figyelmessé tette reá dr. Bokor Józsefet, a Pallas lexikon szerkesztőjét és így került bele a lexikonba.

Hogy Megyeri az ő állítását, mely szerint az ő ábécéjét használtam alapul, azáltal véli igazolni, hogy egyes betűk úgy az én, mint az ő ábécéjében azonosok, ez igen gyenge érv. Ugyanis aki nem restelli a fáradságot és a jelenleg érvényben lévő magyar ábécét összehasonlítja a Pallas lexikonban lévő eredeti francia

ábécével, az rögtön meggyőződik, hogy tulajdonképen itt minden jegy egy és ugyanaz, csak más betűt van hivatva pótolni. Így például Pivár is megtartotta az én *cs*-met, *ny*-met és talán még egy néhány betűt, azért mégsem mondom, hogy ez az én módosításom, vagy, hogy ezt tőlem tulajdonította el. Ő szigorúbban követte a fonetika törvényeit, minélfogva, ha egy-más helyen gondolataink találkoztak is; az ő összeállítására határozottan eredeti is és jobb, helyesebb az enyémnél. Én akkor megelégedtem azzal, hogy egy jegyű ábécénk legyen és ennek dacára az eredeti jegyek lehetőleg ne változzanak. A magánhangzókat pedig a szerint alkalmaztam, amint azok a fantázia kiejtésben is úgy hangzanak, mint a magyarban.

Ezek után még csak azt jegyzem meg, hogy az én ábécém 1895-ig használták hivatalosan, amikor Roboz József azt az elkészült ábécés könyvvel együtt elvetette és egy a német ábécé alapján komponált ábécéjét rendelte el használatra. Tekintettel azonban arra, hogy a németben hosszú magánzók nincsenek: amellet, hogy az összetett mássalhangzókat szintén két jegyből állította össze, még a magánhangzók mellé egy hosszító vagy nyújtó jelet is alkalmazott. Ez tette az ábécéjét hasznavehetetlenné, mert az írása lassú, olvasása pedig felette nehézkes volt. Ezért módosította azután Pivár igazgató, melyet mikor elfogadás végett felterjesztett, ugyanakkor Mihályik Lajos is küldött volt be egy ábécét és a nagyméltóságú Minisztérium az övét fogadta el. Ezt azután mindaddig használták, amíg Pivár igazgató Herodekkel egyetértőleg meg nem győzte a minisztériumot arról, hogy Pivár ábécéje amánénál helyesebb és logikusabb.

Ezeket kívántam megjegyezni és midőn soraimat végzem Puskin Sándor szavaival zárom azokat mondván: „Bárki voltál is nyájas olvasóm; barátom avagy ellenem. . . . váljunk békességben el, Isten veled!”

Lovács József.

*

Válasz a „Néhány megjegyzés“ című cikkre.

Nem tudom, miért idézte a cikkíró a nagy orosz férfiú szép mondását, mert ha tisztelettel alulfrottnak van adresszáva, akkor teljesen elhibázottan alkalmazta. Remélem, nem tételezi fel rólam senki sem, ha valaki a maga igazát védeni akarja tárgyilagos módon, hogy az bennem ellenszenves érzelmeket váltana ki. Mindenkor és mindenben tárgyilagos akartam lenni, senkinek a gyengéjét magam céljaira ki nem használtam, sem írásban, sem hiva-

tali teendőim teljesítésében. Jelen soraimat is tisztán a tárgyilagosság szempontjából írom, mert nemcsak saját cikkemben foglalt tényállások támadtattak meg, hanem azon tisztas egyén is, akiről a cikkíró hízeltgően mondja, hogy az intézetben vas szorgalommal dolgozott: Megyeri Károly nyugalmazott tanár.

Legyen szabad a cikkírót arra emlékeztetnem, hogy 1905-ben amikor a hivatalos Braille-abécé szerzőségének megállapítása tárgyában a felderítő eljárást megindítottam és lefolytattam, nem „néhány levél“, hanem az összes erre vonatkozó iratok a kezeim között vannak, amelyekből néhány állítást szegeztek a cikkíró állításaival szemben. Mert ha a cikkíró megkívánja, hogy az ő szavai hitelt érdemlőleg elismertessenek, hasonlóképen igényelheti ezt a jogot az a tisztas férfiú is, aki közel negyed századon át volt az intézetnek egyik igen jeles tanára és az ellenérvelőnek tanítómestere.

Nem sokban tartozik a dolog lényegéhez az, hogy az első Braille-írású könyvet mikor hozták az intézethez és hogy ezen könyvekből tanulta meg Megyeri a francia pont abécét és a hangjegy rendszert is. De mivel a cikkíró felemlítette, legyen szabad Megyeri Károlynak 1905. dátum nélkül kelt leveléből a következőket idéznem: „Braille-hangjegyekből tanultak a zeneelméleti osztályokban 1877-től 1882-ig. (Szept. 15. számban megjelent cikkemben ez évszámba sajtóhiba csuszott be, épen 10 évvel korábbra értendő.) *Hozattam Párisból Crámer-jéle gyakorlatokat, hogy lássam miként kelljen jelezni a kétkezes darabokat.*“ Ebből kitetszik, hogy Megyeri a saját munkájából tanulmányozta és tanította a Braille-hangjegy rendszert. Hogy ez így van, kitűnik a következő folytatólagos sorokból is: „Amint H. meghallotta, hogy én Cramer-gyakorlatokat tanítok a zeneelméleti órákban, fölment az igazgatóhoz ez ellen tiltakozni“.

Igaza van a cikkírónak, hogy Megyeri magánuton néhány növendéket tanított a Braille hangjegyrendszerre, mert a tisztas férfiú ugyanazon levelében, melyből az idézeteket vettem, folytatólagosan azt írja: „hogy nem tanított többé osztályában senkit sem a hangjegyrendszerre“, mert az igazgató kijelentette: „ne ártsa magát olyanba, ami nem a maga dolga“. Akinek kedve volt hozzá, mondja továbbá Megyeri, azt tanítottam az osztályon kívül, míg az intézetben laktam. Francia nyelvre, mint magántanulókat 1877—1881 tanította: Horváth Attilát, Kunkel Dezsőt és Majoros Elemért.

Arról is van tudomása a cikkírónak, hogy növendékei a

Braille-ábécé segítségével magyarul is irtak, de nézete szerint ez az abécé kétjegyű volt, azaz helyesebben szólva, az összetett mássalhangzókat két jeggyel kellett vele írni. Erre nézve Megyeri 1906. márc. 5-én kelt levelében a következőket írja: „Alig várom már kedves látogatását, hogy megmutassam azt a könyvet, amelyet Beregi írt 1887-ben u. n. „egyjegyű ábécével, amely ábécét állítólag Lovács „alkotott“ 1893-ban.“

Azt mondja a cikkíró, hogy a Braille-ábécé Beregi Ignác nevű növendék kilépésével 1887-ben kihalt. Lehet. Én azonban ezt a kijelentést saját nézőpontomból oda módosítom, hogy nem halt az ki, csak nem tanították, amennyiben Megyerinek eltöltötték (lásd fennebb). Mert hiszen a cikkíró is és érdemes társai abban az időben növendékei voltak az intézetnek és szinte nem látszik valószínűnek, hogy ezt az igen fontos rendszert kitörölték volna memóriájukból. Nagyon érdekes a cikkírónak az a kijelentése, hogy a Megyeri-féle ábécét nem ismerte, ha olvassuk ide vonatkozóan Megyeri Károlynak 1906. március 12-én kelt leveléből az alábbi sorokat: Patky révén megkaptam egyik volt növendékemtől egy olyan ábécét, melyik még az 1904/05-ik évből származik. Így aztán összehasonlítván az *én* ábécémmel, megtaláltam azokat a betűket, melyeket Lovács nekem ajánlott, hogy cseréljük. E szerint Lovács 4 betűt alakított át *az én beleegyezésemmel*. Ezek: Cs. Ö. Sz. Zs.“

Azt mondja a cikkíró, hogy az ábécét elkészítve egy tantestületi gyűlésen bemutatta, ahol Megyeri indítványára csupán két jegy szenvedett változást. Megengedem, hogy így van, de ez semmiképen sem tűnik ki az akkori jegyzőkönyvből. Sőt az sem tűnik ki, hogy a cikkíró készítette volna a hivatalos magyar Braille-ábécét. Az 1893-ik évi december hó 19-én fölvett jegyzőkönyv ugyanis szó szerint a következőket tartalmazza: „Tárgy: a Braille-rendszer, ezen rendszerű betűk, könyvek, hangjegyek rendszeresítése és előállítása tárgyában. Jelen voltak: dr. Mihályik, Megyeri, Gutheil, Lovács, Beregi, Horváth (Hauser elmaradását betegségével levéllileg kimentette.)“

„Alapul fölvettük a Braille-rendszert, még pedig úgy, hogy ami a franciában megvan, azt egyszerűen átvesszük a magyarba. Továbbá ama betűknek, melyeknek hasonlóját találjuk a franciában, szintén átvettük a magyarba; végre oly betűk, melyeknek sem hangzásra, sem rokonságra nem találtunk hasonlót, akkor a következő elvet követtük: *a)* megtartani a betűnek alapformáját, pl. *n*, akkor az *ny* annak megfordítottja, *b)* vagy pedig az eredeti betű-

höz egy vagy két pont jön. Megyeri Károly s. k. jegyző, Mihályik Szidor s. k. igazgató“. Így szól a jegyzőkönyv egész terjedelmében, amelyből megállapíthatjuk, mint egyedüli hivatalos dokumentumból, hogy a cikkíró neve elő sem fordul olyképen, mintha a Braille ábécének magyarban való átültetésében tevőleges részt vett volna. Én azonban elismerem, hogy a gyűlésen a tárgyalás a cikkírónak elaborátuma alapján indult meg. Így aztán valóban nem látszik az fontosnak, hogy ki alkotta meg az első magyar ábécét, hanem az lép előtérbe, hogy ki foglalkozott vele hazánkban előbb. *Hogy az Megyeri Károly érdeme, az előadottakból világosan kitűnik; valamint az is, hogy az egyjegyű „abc“-t ő konstruálta, Lovács azt némi módosítással az 1893-iki gyűlés elé terjesztette.*

Még egy ténybeli, bár jelentéktelen állítást bátorkodom a cikkíró állításával szembehelyezni. Azt írja cikkének végén, hogy a jelenlegi ábécét Pivár igazgató tisztelettel alulirottal egyetértőleg fogadtatta el a nm. miniszteriummal. Szívesen koncedálom, hogy a jelenlegi ábécét hivatali elődöm készítette, de hogy az a miniszteriumnál egyetértő meggyőzés alapján fogadtatott el, nem felel meg egészen a valóságnak. Igénytelenségem átlátván Pivár ábécéjének teljesen kifogástalan voltát, saját hatáskörében mint az intézet adminisztratív ügyeinek akkoriban egészen önálló és felelős intézője, ajánlotta elfogadásra a nm. miniszteriumnak, annyival is inkább, mert erre az ábécére a *Közérdekű Tudnivalók* számára szükség volt.

Visszatérve a „Magyar Gyógypedagógia“ szept. 15-iki számára, fentartom azon kijelentéseimet, még pedig a közölt ténybeli adatok alapján, hogy az első magyar egyjegyű Braille ábécét Megyeri Károly szerkesztette, mely azonban a kedvezőtlen intézeti viszonyok következtében nem kerülhetett a testületi plénum, még kevésbé az intézet felettes hatósága elé.

Végtelen elszomorító minden szakemberre, de különösképen az intézet növendékeire, hogy hazánk egyetlen intézete nem érezte szükségét ennek a nagy horderejű és akkor már Európa művelt államaiban teljesen ismert ábécének a meghonosítására. 1867-ben már volt az intézetnek francia ábécéje, könyvei is voltak, sőt az igazgatóság, mint szóbeszéd alapján ismerem, kísérletet is tett annak meghonosítására, azonban az intézetet kormányzó bizottmány illetén kérelmével elutasította. Lehet, hogy így volt, de 1873-ban, mikor az intézet országosítása elkövetkezett, nagyon világos fejű emberek intézték felsőbb fokban is az intézet ügyeit,

bizonyára módját ejthették volna, hogy ezen rendszer megvalósítása ne váratott volna még magára husz éven át.

Több szavam nincs. Csak ismétlem, ténybeli adatokat helyeztem ténybeli adatokkal szemben s hogy mennyire sikerült igazamat megvédeni, tisztelt olvasóimra bízom.

Herodek Károly.

HAZAI HIREK.

Szaktanácsi gyűlés. A gyógypedagógiai intézetek országos szaktanácsának 1911. évi október hó 21-én tartott gyűlésének tárgysorozata:

1. A siketnémaintézeti tanárok orsz. egyesületének az intézetek megvizsgálása körüli eljárásra vonatkozó kérelme.

2. A snk. debreceni intézete tantestületének jegyzőkönyve.

3. Az ideges gyermekek intézete ig.-nak a tanügyi vezetés iránti felterjesztése.

4. Az ideges gyermekek intézete ig.-nak a taneredmény ellenőrzésére vonatkozó javaslata.

5. A vakok budapesti intézete ig.-nak játékdélutánok rendezése iránti javaslata.

6. Herodek Károly olvasókönyve az ifjú vakok számára.

7. Az iparművészeti iskola ig.-nak a rajz- és kézimunkaoktatás ellenőrzésére vonatkozó javaslata.

8. Dr. Bihari Károly gyógyp. rendtartás című munkája.

9. A snk. aradi intézetével kapcsolatos iparostanonc-iskola munkaprogramja.

10. Fodor István kecskeméti sn. int. tan. kérvénye beszédhibások gyógyító tanfolyama iránt.

Fizetésrendezésünk ügye. Az 1912. évi költségvetés nem elégtette ki a gyógypedagógusokat, mert a XI. fizetési osztály átszervezésére számbavehető lépés nem történt. A gyógypedagógiai tanárok országos kongresszusának végrehajtó-bizottságához majdnem az összes tantestületek átirták s ez ügyben intézkedések megtételére hívták fel a bizottságot. A bizottság különben a költségvetés nyilvánosságra hozatala után már foglalkozott a szomorú tényekkel s október 25-én és november 4-én tartott gyűlésében behatóan megvitatta a teendő lépéseket. Azt hisszük, hogy a költségvetésnek a XI. fizetési osztályban levő kartársakat érzékenyen sújtó ezen hiánya az 1913. évi költségvetésben teljes megnyugvást keltő módon meg fog szünni. A végrehajtó-bizottság a tett lépésekről az érdekelt tantestületeket átiratilag értesítette.

Gyógypedagógiai Encyclopedia. A gyógypedagógiai intézetek országos szaktanácsa megbízásából egy ilyen Encyclopedia tervezetének összeállításával bizattam meg. A kartársak figyelmére azon kérelemmel hívom fel, hogy a tervezet teljessége céljából nekem a felveendő címszavakról s az egyes címszavakról

szóló közlemény terjedelméről néhány sorban értesítést küldeni szíveskedjenek. Elegendő csak ennyi közlés p. o. siketség 10 sor. Különösen kívánatos volna azon egyének neveinek közlése, akik a multban, vagy jelenben a gyógypedagógiai oktatás terén érdemeket szereztek. A kartársak szíves közreműködését kéri Ákos István.

Grünberger Lipót emlékezete. Most október 19-én múlt egy éve, hogy Grünberger Lipót, az izr. siketnémák orsz. intézetének érdemes igazgatója meghalt. Ezt az évfordulót úgy ünnepelte meg az intézet vezetősége, hogy gyászistentiszteletet rendezett az intézet imaházában.

Az imaház teljesen megtelt az elhunyt igazgató tisztelőivel és barátaival. Ott volt az intézet előjárósága Deutsch Sámuel elnök vezetésével; az intézet tantestülete Tolnai J. Béla igazgató vezetésével; a budapesti állami siketnéma-intézet képviselője Klis Lajos igazgató vezetésével; az Állami Kisegítő-iskola képviselője Éltés Mátyás igazgató vezetésével; a pesti izr. hitközség képviselőjében dr. Weiszbürg Gyula főtitkár; a vakok Wechselmann-féle intézete képviselőjében Adler Simon igazgató, továbbá az elhunyt családja, sok volt növendéke és a jelenlegi növendékek teljes számban.

A szokásos ima után dr. Fischer Gyula rabbi lépett a szószékre és gyönyörű beszédben méltatta Grünberger működését. Utána egy VI. osztálybeli fiúnövendék egy héber imát, egy másik pedig magyar imát mondott el. Az elmondott ima a könnyekig hatotta meg a közönséget. Utána még a kántor énekelt el egy gyásznéket és ezzel a szépen rendezett gyászünnepély véget ért.

Rózsa Ede.

Siketnémák Cházár-ünnepélye. A Cházár András Orsz. Siketnéma Otthon október hó 21-én társasvacsorával egybekötött ünnepélyt rendezett jólétszi Cházár Andrásnak, a magyarországi siketnéma-oktatásügy megteremtőjének emlékezetére. A fényesen sikerült ünnepélyre a tanult siketnémák százával jelentek meg. De nem hiányoztak a siketnémák ama lelkes barátai sem, kik — mint minden más alkalommal, úgy most is — megjelentek, hogy kifejezésre juttassák rokonszenvező szeretetüket, e szerencsétlenek szépen fejlődő ügyei iránt. A budapesti siketnéma intézet tanári karának tagjai majdnem teljes számban gyűltek egybe. A vakok budapesti intézete tanári testületének igen tekintélyes része jelent meg és sokan a budapesti kisegítő-iskola tanárai közül is hasonlóképen részt vettek e kedves ünnepélyen. A megjelent vendégek családtagjaikkal is emelték az ünnepély fényét. Végül pedig megemlítendő, hogy a gyógypedagógiai tanárképző hallgatói teljes számban jelentek meg, hogy annak a szép munkának eredményességét láthassák, melynek harcosaivá készülnek lenni.

Az ünnepély Schreiner Ferenc elnöknek ünnepi megnyitójával vette kezdetét, melyet jellel Endlich József társelnök tolmácsolt. Majd Molnár István egyesületi titkár lendületes beszéd kapcsán üdvözölte a nagy számmal megjelent vendégeket.

Wellinger Mihály.

Szegény Miska! Szinte megfagyott már ez a sóhaj a jó barátok, a kartársak, az ismerősök ajkán. Az utolsó időkben már nem is mondták, némán néztek egymás szemébe, aki hozta a hírt és aki hallgatta s kiki lelki berendezése, vagy pillanatnyi hangulata szerint gondolt a multra, a kellemes órákra, melyeket Miskával töltött, vagy a szomorú, engesztelhetlen végre. Mert Miskát mindenki szerette. Ama ritka emberek közé tartozott, akik könnyed megjelenésükkel, örökös vidámságukkal, megnyerő külsejükkel mindenkire kellemes hatást gyakorolnak. Társalgásában, a vele való érintkezésben nem volt a legkisebb számitás, bizonyos fölületességgel vegyes naivitás jellemezte modorát, ami a zárkózottabb kedélyeket is egyszerre közlékenyebbé tette. A társaság életeleme volt. Enyhe, nevető kedélye miatt, mely minden környezetbe bele illett, szívesen látták mindenütt. Kisebb meghittebb körben, ha komolyra fordult a szó, ő mindig a konzervatívabb elemhez állt, mintha érezte volna, hogy a merészen újító eszmék időket felémészítő harcának végét ő már úgy sem éri meg. Szeretett bolyongani a multakban s ott a romantika felé hajlott. Mint minden érzékeny, szentimentális lélek nagyon kedvelte a természetet, a művészeteket és szeretett utazgatni, mihez nagyban hozzájárult tudás-vágya is. Útjaiban is természetesen az ő alaphangulatába beleillő történelmi helyeket és szelid szépségű tájakat kereste föl legszívesebben. Szórakozásaiban, izlésében mint életmódjának egész berendezésében mindig egyéni és önálló maradt, keveset törődve mások fölfogásával, ami határozott karakterre vallott.

E külsőségek, de különösen őszinte, férfias jelleme és vallásos élete szereztek Wellinger Mihálynak mindenütt jó barátokat és tisztelőket, kik szívesen elnézték a betegségével járó apróbb fogyatkozásokat.

És amilyen volt az életben, olyan volt hivatása körében is. Szerény, csendes, de komoly készületségű munkás, ki kötelességét mindenha híven teljesítette. Tanítványai különösen humánus bánásmódjáért ragaszkodtak hozzá. Ha hosszas betegeskedése meg nem akasztja erejének teljes kifejtésében, ha korai halála félbe nem szakítja munkásságát, bizonyára maradandóbb nyomokat hagy a vakok oktatásában.

Wellinger Mihály r. kat. vallású, Ócsanádon született 1881 szept. 24-én. Mint elsőszülött fiú jómódú szüleinek büszkesége volt, mire ő rá is szolgált, mert a négy középiskolát Szegeden és Makón, majd pedig a tanítóképzőt Félégyházán jeles eredménnyel végezte. Noha oklevetes tanító volt, nem akart a tanítói pályára lépni, hajlamai a mezőgazdasághoz vonzották. Felső gazdasági iskolába azonban nem sikerülvén magát fölvetetni, 1901-ben nevelőnek ment Bezerédy Dénes vasvármegyei földbirtokos családjához. A következő évben Tatabányán tanít a bányatársaság iskoláiban, majd 1903-ban Vácra kerül, mint gyógypedagógiai hallgató

Két esztendő múlva 1905-ben nyert képesítést a fogyatékosok oktatására s még ugyanazon évben kapott kinevezést Noszkay Károlylyal együtt saját kívánságára a Vakok Bpesti Kir. Orsz. Intézetéhez. A vakok intézetében sokat vártak a rokonszenves két ifjútól, de beleszólt a sors. Előbb Noszkayt szólította el hosszas szenvedés után, most pedig ugyanazzal a betegséggel és még hosszabb szenvedések után őt.

A gyászszertartásnál, melyet saját óhajára barátja, Aubermann Miklós dr. belvárosi káplán végzett, Kirschenheuter Ferenc kartársa a következő szavakkal mondott bucsúzóit:

„Halottunk! Kedves jó barátunk! Hozzátartozóid, barátaid, tanítványaid és tisztelőid állják im körül koporsódat. Eljöttünk, hogy elkisérjünk utolsó utadon, hogy még egy utolsó Istenveledet mondjunk innen földi poraid mellől. Amit a tavasz fakaszt, nyáron virul és ősszel hervad el. A te életedben nem volt nyár, tavaszodat az enyészet követte. És e rövid életet te mégis hasznossá, széppé tudtad tenni, mert hivatásodat, munkakörödöt, mint egész ember, szeretettel és idealizmussal töltötted be. Meghatva hallgattuk nem egyszer, mikor az enyészet nyomai már félremagyarázhatatlanul jelezték a közel katasztrófát, hogy mint vágoly vissza hivatásod körébe, kartársaid, tanítványaid közé. Könyezve szemléltük azt az erős hitet, soha meg nem szűnő reményt, melylyel az élethez s abban egy jobb jövőhöz ragaszkodtál s aminek alapját mi mély vallásos meggyőződésedben kerestük és találtuk meg. Istenbe és az ő mindenhatóságába vetett rendíthetetlen hit volt lelked legszébb kincse, a hit volt szenvedésteljes életed egyedüli fenntartója és vígasza; utolsó óráidat is egyedül az enyhíthette csak, hogy mint jó ember nemesen töltötted be hivatásodat és mint igaz katolikus térsz meg Istenhez. Nem ért bennünket váratlanul ez a nap. Hisz testet lelkét őrlő szenvedéseid végtelenje előkészíthetett bennünket a csapásra. Mégis most, mikor itt koporsód körül állunk, nem tudunk valóni Tőled. Érzékeny lelkedet, mely minden jó és szép iránt oly fogékony volt, mely mindenkivel tudott nevetni, mindenkivel tudott sírni, mely még a saját nyomorúságain évődve is jókedvet igyekezett deríteni: mi sohasem fogjuk nélkülözhetni. Velünk lesz az örömeinkben, bánatunkban, s tested már az enyészeté lesz, lelked egy része, mely a mienk volt, velünk marad, elkísér bennünket a sírig. Hozzátartozóid és barátaid szeretete, tanítványaid hálája enyhítse nyugalmaidat Kedves Miskánk! Nyugodj békében! Isten veled!”

A koporsót, melyet a rokoni, baráti és kartársi szeretet koszorúkkal halmozott el, az elhunyt nővére és nagybátyja, a fővárosi gyógypedagógiai intézetek tenárai testületileg, tanítványai, számos barátja és tisztelője kísérték el utolsó útján, a budai hegyek aljába.

Az örök világoosság fényeskedjék neki!

Jubileum. Együd Lajos október 3-án töltötte be tanári szolgálatának 30-ik évét. A váci intézet tantestülete ezt az évfordulót november 16-án ünnepelel meg. A magunk részéről az ünnepelel érdemes kartársunkat ez uton is szívből üdvözljük és neki szerencsét kívánunk.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

A siketnémák nyelvvalaktani oktatása. Miért van az, hogy az intézeteket elhagyott, végzett növendékek között még sok olyant lehet találni, aki magát önállóan kifejezni nem tudja vagy aki, ha szólásra is nyílnak ajkai, gondolatait helytelen viszonyítással adja vissza? Van-e mód és eszköz arra, hogy e bajon segíteni lehessen? Ha van, melyik az a mód, melyek azok az eszközök?

Ha az emberiség ősidők óta csupán csak siketnémákból állott volna, hangbeszéd ma nem léteznék.

A hangbeszéd teljességét tekintve, apró mozaikszemekből: fogalomszókból és nyelvvalakokból van összerakva, mely mozaikszemek harmonikusan összeillesztve, a gondolkozásnak élőszóval kifejezett képét adják. Ezt a képet, a beszédet az emberiség az őseitől kapja örököül.

Miután ez az értékes örökség hallás útján szállott reánk, belőle eddig és részben ezután is ki vannak, ki lesznek zárva a siketnémák, mert halláshiányuk mesterséges úton nem pótolható teljesen. A hallás hiánya, a hangbeszédbeli kifejezések tökéletlenségét vonja maga után.

A mód és eszközök, melyeknek segítségével mégis megkísérelhetjük a siketnéma számára is megszerezni az emberiség jelzett értékes örökségét teljes egészében a következőkben foglalható össze vázlatosan:

Gyűjtésünk apró nyelvvalakokat, mozaikszemeket siketnémáinkkal. Tanításunk ne legyen pusztá fogalomoktatás, hanem adjuk meg a beszédbeli kifejezést megfelelő viszonylataiban a szellemi állapotnak megfelelőleg; adjunk a szóval egyszerre nyelvvalakot is. Raktározzuk el azokat az elmében, a folytonos gyakorlás, szemléltetés által. A nyelvvalakok egymás mellé állításával, a hasonló csoportosításával, a különbözőségek felismertetésével azoknak belső szemléletére, tudatos használatára igyekezzünk vezetni növendékeinket. Igyekezetünkben segítsen bennünket a beszéd, a jel és az írás.

A nyelvvalakok önálló használatát azáltal érhetjük el, ha a megismertekhez hasonlókat szerkesztetünk növendékeinkkel, ha a megértett nyelvvalakokat — ahol csak lehet s alkalom kínálkozik reá — felhasználtatjuk. Ez nem grammatika. Életet kell teremtenünk az osztályban. Az egyszerű, átélt események természetsszerűleg felkeltik a kifejezési vágyat növendékeinkben. Növeljük azt, mert az előhívja emlékezetükből a szükséges nyelvvalakokat. Szellemi életet kell teremtenünk s ennek kifejezést adnunk. A miért, a hogyan, a mikor, a kérdés, a gondolkodásra szorítás mozdítja elő a nyelvvalakok megismerését, biztos használatukat.

A kijetés szempontjából önmegfigyelésre, önbírálatra vezessük siketnéma növendékeinket; a nyelvvalakok használatában pedig a haladottsághoz mért változatosságot kívánjuk meg tőlük. Kísérletje meg a növendék önállóan kifejezni magát, ahol csak lehet. Ne mi adjuk meg a kifejezési formát, mi csak irányítsunk, javít-

sunk ott, a hol szükséges. Az oktató vezető szelleme csodákat képes művelni, amelynek értéke megbecsülhetetlen.

A növendék kifejezési vágyát változatos és természetesen kényelmes beszédanyagnak párbeszédese alakban való feldolgozásával lehet fokozni s azáltal is, hogy élményeik elmondását mindenkor őszinte érdeklődéssel hallgatjuk s jóakarató vezetéssel könnyítjük.

A beszédtanítás felsőbb fokán a nyelvalakok bővítése és megrögzítése szempontjából nagy hasznát vehetjük az olvasókönyvnek. Önálló olvasókat kell azonban nevelnünk és erre kiténő eszköz az újságoLVastatás.*) A fogalmazás tanításánál még nagyobb mértékben lehet a nyelvalakok képzésére törekedni.

Minél inkább sikerül növendékeinkkel a rendelkezésünkre álló változatos eljárásokkal a világot s magukat a világgal megértetni, annál inkább kiemeljük őket fogyasztásukból folyó elszigeteltségükből s annál inkább megközelítjük a siketnémaoktatás célját: „Visszaadni a siketnémákat Istennek és az emberiségnek“.

Elvünk legyen: egységes szellem szerinti hézagatlan továbbhaladás, az alapismeretekhez való állandó visszatérés és a nyelvérzéknek és beszédkészségnek tervszerű felépítése. Vatter úgy vált naggyá, eredménye felülmulhatatlanná, hogy elve volt: egységes szellemben egy célért küzdeni minden rendelkezésre álló erővel és eszközzel.

Vatter szerepét az intézetek tanulmányi vezetőinek kell elvállalniok, Vatter szellemében betölteniök, ha az osztályokban nem is, legalább a módszeres értekezleteken. Az idősebb, tapasztaltabb segítse, tanítsa, irányítsa a kevésbé tapasztaltat, a kezdőt, a kísérletezőt. Nem sablont akarok, gondolok, hanem egységes szellemet. Megteremtheiné ezt a szellemet a beszédtanítást tárgyaló módszeres vezérkönyv is.**)

Összefoglalásul álljanak itt a következők:

1. A nyelvalakok megismertetésénél és szemléltetésénél legyünk tekintettel a növendékek szellemi képességeire és előképzettségükre.
2. Fokozatosan haladjunk előre és újabb nyelvalakok ismeretetésénél már a gyakori használat által megrögzített beszédkészségre támaszkodjunk.
3. Már kezdettől fogva hozzászoktatandók a növendékek, hogy a helyes kifejezést önállóan keressék meg emlékezetükben és önállóan alkalmazzák is.
4. Nyelvalaktani oktatás legyen minden tárgy tanításánál. Tartunk hetenkint legalább egyszer párbeszédese tanítást. Önálló olvasókká képezzük ki növendékeinket.
5. A biztos, hézagatlan előrehaladást a beszédformák megismerésében és használatában, egységes szellemben végzett tanítási munka árán lehet csak elérni.

*) Különösen siketnéma tanulók számára szerkesztett újságok olvasása, mint amilyen nálunk a „Siketnémák Képeslapja“.

**) Nálunk már lesz ilyen a közel jövőben.

6. Nem elegendő, hogy a gyermek kifejezési vágyát megfelelő nyelvalakok nyújtásával kielégítsük, hanem szükséges az is, hogy e nyelvalakokat tervszerűen — de nem grammatikailag — szemléltessük és megrögzítsük. Erre külön órát is fordíthatunk.

7. A nyelvalakok belső szemléltetésére szükséges, hogy hetenkint egyszer már ismert beszédanyagot kérdésekre bontassunk s e kérdésekre a haladáshoz mértén egyenes és közvetett feleletet kívánjunk növendékeinktől.

8. Az írásbeli gyakorlatok kezdetben csak ismétlései legyenek szóval már értelmezett dolgoknak, később azonban nyerjenek mind több önállóságot.

9. A beszédtanítás anyagát a növendékek lelkéből merítsük, gondoskodjunk azonban arról, hogy minél több, minél szebb anyagot meríthessünk növendékeink lelkéből.

K. Baldrian (Wien) után közli: Michels.

Az ifjúkori gyengeelméjűség megfigyelésének és gyógyításának története. Igen tartalmas és a történelemben fennmaradt jeleket ügyesen megragadú munkája ez *Weygantnak*, bár rövid, sok helyen csak adatgyűjtemény ez. Ennek rövid tartalmát szándékozunk az érdeklődőkkel e helyen megismertetni.

Hogy az ifjúkori gyengeelméjűségről oly kevés történeti adat jutott el hozzánk, annak egyik oka az aetiologiai tényezők hiánya. A sifilis a középkor végéig ismeretlen, az alkohol kevésbé erős. Oka még a fogyatékosok kiválasztása, amint az Spártában, Rómában, a zsidóknál, Skóciában szokásos volt; ez utóbbi helyen az epileptikusokat megkasztrálták. Oka továbbá a gyermekvédelem hiánya, amiért is a szemlemi fogyatékosak, szervezetük gyengébb voltánál fogva, javarészt elpusztultak. Végül nem is volt oly feltűnő a gyengeelméjűség régebben, mint most, az általános népoktatás korában.

Egyedül az epilepsia az, amely feltűnő jelenségeinél fogva, az embernek figyelmét már a legrégibb időkben magára vonta.

Ami adatok fennmaradtak, leginkább az epilepsiára, a kretinizmusra és a hülyeségre vonatkozóak, mint amely fogyatkozások feltűnőek már külsőleg is.

Mesopotámiából fennmaradt egy varázsige: „A fej borzalmas kinzójától őrizzen meg az Úr!”

Egy *Ninivében* talált, Varamsim király idejéből való könyvtár egyes sztigmákról tesz említést.

Egyiptomi írások behatóan tárgyalják a gyermekkor hygiéniáját.

Hippokrates találoán írja le az epileptikus roham külső lefolyását. Ismeri az epilepszia következményeit, tárgyalja keletkezését és gyógyítását.

A régi *Kínában* az epilepsziát elefántcsonttal gyógyították.

Plinius a kretinek golyváját említi. Scios szigetén egy forrás volt, melynek vize üdítő ugyan, de az értelmet „megkövesíti.”

A *római császárság* idejében a néphit az embervér ivásának tulajdonította az epilepsziát gyógyító erőt.

A *Talmudban* felsorolt okok, amelyek a papi állás akadályai, megegyeznek a degenerációs jelekkel.

Az *arabok* gondos, szeretetteljes ápolást követelnek az abnormisok számára.

Ibu Sina (Avicenna) fölemlíti a lelki élet zavarait, köztük a gyengeelméjűséget és a hülyeséget is.

Az *ozmán birodalomban* különösen gondoskodtak a lelkileg abnormisokról. A mosékkal kapcsolatosan tébolydaféléket állítottak föl.

Marco Polo gyakori golyvát talált a középpázsiai fensíkon.

Egy tiroli legendából idézi Bircher E.: „Amikor Szent Gudula sírja megbecstelenítettet, elátkozta Hubert püspök a tiroliakat, hogy utódaik bénák (kretinek) és asszonyaik golyvásak legyenek.“

A keresztény *középkor* kevés lépéssel haladt előre a fogyatékosokról való gondoskodásban. A boszorkánypöröknek bizonyára sok szellemi fogyatékos áldozata volt, sok esetben gyermekek is. Amint egy würzburgi jegyzék felsorolja, 157 esetből 27 gyermekáldozata, részben 10 éven aluliak, volt a boszorkányégetésnek. A középkorban általánosan az ördög befolyásának gondolták a szellemi fogyatkozást. Még *Luther* is azt mondja egy idióta gyermekről, hogy az ördög szállotta meg és a Moldauba kell fullasztani. Ilyen gyermeknek nincs lelke, az csak egy darab hús. Az ördög teszi az embert siketté, némává és vakká is. Az orvosok közül azonban egynéhányan foglalkoznak az abnormisokkal, különösen a kretinekkel.

Már *V. Károly* híres törvénykönyvében enyhítő körülménynek mondja a gyengeelméjűséget. Igaz, hogy a kor boszorkányhite ezt figyelmen kívül hagyta. Még 1701-ben lefejeztek egy 15 éves leányt „az ördöggel való keveredés miatt.“

Különös figyelmet érdemlő alak a gyengeelméjűség történetében a középkor végétől az újkor közepéig szereplő *udvari bolond* és a „*falú bolondja*.“ Legtöbbje viszonylag kevésse kifejezetten gyengeelméjű, megnyilatkozásaiban élénk, mérsékelt imbecill. Az bizonyos, hogy voltak közöttük épelméjűek, akiket talán külsőjük vagy más ok bírt rá, hogy az udvar tréfaüzői legyenek, mint amilyenek Shakespeare bölcs bolondjai. De faktum az, hogy többen köztük abnormisak voltak.

Rokon jelenség az udvari bolonddal az *udvari törpe*. Velasquez, IV. Fülöp udv. festője, öt képet festett ilyen törpékről, akikből kettőn határozottan felismerhető a gyengeelméjűség.

Az *újkor* első 3 századában csak igen kevésse gondoskodtak a gyengeelméjűekről.

A *würzburgi* Julius kórházba a testi betegen kívül lelki beteget is vettek föl, mint akik szintén ápolásra szorultak. Ezek között találtak gyengeelméjűek is. (Az első adat 1589-ből való.) *Blankenburgenban* 1632-ben állítottak föl egy intézetet epileptikusok részére. A Páris melletti *Bicêtre* intézet 600 ápolója között 23 epileptikus és gyengeelméjű gyermek van 1716-ban.

II. József, orvosa van Swieten előterjesztésére, ápolókat ter-

vezett hülye gyermekek számára; kivételre azonban csak egyes, a kórkázak és kolostorok mellett létesített, különítményekre jutott a sor.

A *psychiátria történetéből* figyelemre méltó adatok itt a következők:

Nic. Piso (XIV. század) megkülönbözteti az emlékezet gyengeségét, fogyatékoságát és romlotságát.

Plater Félix (XVI. század) osztályozása: 1. Gyengeségi állapot. 2. Testi és lelki fogyatkozás együtt. 3. Lelkizavar. 4. Az értelem lankadtsága (mentis defatigatio).

Dreissig W. F. a pszichikai betegségeket három formába foglalja: melankólia, mánia és hülyeség. A hülyeség szerinte az észrevevés és akaratképesség rendellenességével kapcsolatos téboly.

A XVIII. században rendkívül élénk az emberiség érdeklődése a kretinek iránt. *Horace de Saussure* genfi természetbúvár írja Villanuovában tett látogatásáról: „... szinte azt hihette az ember, hogy e szerencsétlen falu lakóit valamely gonosz szellem ostoba állatokká varázsolta, s csak azt hagyta meg emberi mivoltukból, amiről fölismerhető, hogy valamikor emberek voltak.“

Érdekes, hogy *Wallisban* (Svájc) a kretineket védőangyaloknak és szenteknek tekintették (1779.); *Coxe* (1779.) „Isten szeplőtelen fiai“-nak mondja őket.

Goethe és *Kant* is tesznek említést a kretinekről.

Az orvosok *bonctanilag* vizsgálták a bajt. A Wemel testvérek és mások a koponyacsontok lassú csontosodásának tulajdonítják azokat, míg *Virchov* éppen ellenkezőleg a korai csontosodást mondják oknak.

Napoleon Wallis kantonban 1811-ben megszámláltatja a kretineket, amikor 3000 esetet állapított meg; 1813-ban egészségesebb vidékre való elhelyezésükkel gondolja a bajt elháríthatónak.

A XIX. században mind nagyobb tért hódít a gyengeelműjüekről való gondoskodás. A *psychiátria* is fejlődött.

Pinel Fülöp osztályozására: 1. Melankólia. 2. Mánia delirium nélkül. 3. Mánia deliriummal. 4. Hülyeség, vagy gondolkozásképtelenség. 5. Idiotizmus, vagy értelem- és akarathiány. Amig idáig, őrzöngők módjára, megláncolták és megkötözték a szerencsétlenekeket, az ő intézetében szabadon mozoghattak.

Reil I. C. megkülönböztet dinamikus hülyeséget, melynél a gondolkodás szerve érzékenységtől megfosztatott s amely gyógyítható és organikus, melynél a szerv megrongált, vagy más anyaggá alakult át.

1819-ben egy királyi rendelkezés *Bajorországban* az epileptikusok számára intézet felállítását mondja ki, de ez csak a papíron maradt.

Guggenmoos tanító 1828-ban a kretinek számára nevelő-intézetet létesített, amely azonban 1835-ben, támogatás hiányában, megszűnt.

Haldenwang lelkész 1835-ben létesített intézetet idioták részére, amelynek 24 ápolója volt, de 1857-ben ez megszűnt.

Ugyanekkor megnyílt *Mariabergben* egy intézet Dr. Rösch kezdeményezésére.

1849-ben Dr. Müller Riethben (Württemberg) nyitotta meg intézetét, mely átköltözött 1851-ben Wintersbachra s onnan 1864-ben *Stettenbe*.

Nagyot lendült az ügy, amikor *Dr. Guggenbühl*, akiben egy kereszt előtt imádkozó kretin keltett szájalmat, támaszkodva arra, hogy egyeseknél csodálatos emlékező-képességet talált, 1841-ben az Interlaken melletti *Abendbergen* kb. 1000 m. magasságban 50—60 gyermeket befogadó intézetét fölállította. Levegő, víz, egyszerű táplálkozás különösen kecsketej, fürdők, ledörzsölések, stb. voltak azok, amiket a psychikus kezelés mellett felhasznált. Intézete igen nevezetes lett. Végül azonban sarlatánsággal vádolták, s amikor a berni kormány megvizsgálta ügyét, 1858-ban, megvonták tőle a segílyt és intézete fiilialisával együtt megszűnt. Mindazonáltal példája kitűnően hatott. Mert egymásután nyíltak meg az intézetek. Angliában 1847-ben, az Egyesült-Államokban 1848-ban, Hollandiában, Dániában és Franciaországban 1855-ben, ez időtájt Ausztriában is, nyitották meg az első intézetet. Jótékonyági egyesületek keletkeztek, melyek a társadalmat támogatásra fölhívták.

Dresden és Leipzig példájára a 60-as években a *kisegítő osztályok és iskolák* keletkeztek, melyek azóta igen fölvirágoztak mindenfelé.

Az ifjúkori gyengeelméjűség *tudományos vizsgálata* is magasra fejlődött. Griesinger, Esquirol, Vogt, Krepelin és még számosan a tudomány módszerével vizsgálják az ifjúkori gyengeelméjűség mibenlétét. Úgy, hogy évről-évre újabb és újabb problémák oldatnak meg.

Ungermann J.

Psychoanalízis egy felnőtt dadogónál. Igen érdekes Dr. O. Laubi e közleménye (*Medizinisch-pädagogische Monatsschrift für die gesammte Sprachheilkunde* április és májusi sz.), melyben egy felnőtt dadogónak hipnózis által való gyógyítását írja le. Frank — aki 5 esetben feltűnő eredményt ért el, — módszere szerint egy 28 éves kereskedőt gyógyított. (5 éves korától dadog, mindig gyenge, félnék gyermek volt, sokat szenved lelki depressziókban; anyja ideges, két anyai nagynénje búskomor volt, egyik öngyilkos is nővérének egy fia dadog.) Eljárása a következő: Miután páciensét a psychoanalízis lényegéről felvilágosította, egy abszolút csendes szobában elaltatja. Erre teljes nyugalomra és várakozásra szólítja fel. Az alvó szemei előtt állomképek vonulnak el, miket ébredése után elmond. A látottaknak megbeszélése igen fontos. Kaufmann (a spáciens) állomképei bizarrok, pervers színezettel. Pl. a 7.: Kb. 4 éves és szófogadatlanság miatt sötét faszinbe csukták. Egyszerre egy macska tüzes szemét látja és nyávogását hallja, ami nagy félelemmel tölti el.

Szerző szerint a dadogás oka a kedélyélet fokozott érzékenysége. Hogy egy ilyen egyénnél valamely kedélyizgalom, pl. ijedség, a tudat alá kerül, ott lappang s az asszociált képzetek által minduntalan tudatosá válva, a dadogást előidézi. Ez öntudatlanul

meglévő kedélyállapotokat újbóli átélés, hipnotikus álmom által hatástalanokká, öntudatosakká kell tenni; szóval a multban felhalmozódott ily lappangó kedélyizgalmak reakcióképtelenné teendők. Nyolc heti eljárás után Kaufmann igen szépen javult. (uj.)

Ruppert Józsefet, a vakok müncheni igazgatóját nyugalomba vonulása alkalmából a Szt-Mihály IV. oszt. rendjével tüntette ki Ő fensége Lipót bajor királyi főherceg. Ugyanezen intézet igazgatójává Schaidler Antal, a müncheni intézet tanára lett kinevezve.

Séra.

Csodagyermek. Az amerikai lapok hosszú hasábokon keresztül emlékeznek meg egy 11 esztendőös gyermekről, aki annak ellenére, hogy vakon és siketnémán jött a világra és 7 esztendeig feküdt bölcsőjében anélkül, hogy a szellemi élet nyilvánulásának csak nyoma is észlelhető lett volna rajta, ma az intelligencia oly magas fokán áll, mint társnője a szerencsétlenségben, a világhírre emelkedett Keller Helén. 4 esztendőn keresztül tanították a hét esztendőös leányt, míg szellemi képességei kifejlődtek. Nagyon vig és helyesen tudja megkülönböztetni a nappalt és az éjjelt. Tudja, hogy emberek veszik körül, hogy vannak virágok, melyek szépségét sohasem fogja láthatni; vannak madarak, melyek énekében sohasem fog gyönyörködhetni; és tudja, hogy mindent megtekinthet, ha nagy szorgalmat fejt ki. Maud Skottnak hívják ezt a csodagyermeket, aki egy vizsga alkalmával élénk tanúbizonyságot szolgáltatott zseniáltságáról. Tanítónője ugyanis kezének egy sajátságos megérintésével jelezte neki, hogy egy zsebkendőt, melyet úrnője elejtett, felvegyen. A leányka nyomban lehajolt, felvette a zsebkendőt és illedelmesen átnyújtotta az úrnőnek. Hosszú 2 órán keresztül vizsgáztatták a lánykát, miközben folyton meglepően sok tanújelét adta intelligenciájának.

VEGYÉS.

Az emlékezőtehetség bővésze. Az állami gyógypedagógiai intézetnek egyik 5-ik osztályos növendéke bámulatos emlékezőtehetségnek adja tanújelét. 18—20 számjegyet egy-kétszeri megtekintés után sorban elmond és pedig felülről lefelé, alólról felfelé, kihagyásokkal stb. A sorban bárhol teljesen s felismerhetlenül kitörölt számról megmondja, hogy melyik töröltetett ki. Még csodálatosabb az a képessége, hogy nem csak a folyó év, de a következő év napjai közül megmondja, hogy p. o. június 22-ike milyen napra esik. A gyermek ezen képessége megfigyelés tárgya s esetleg bővebben is fogunk vele foglalkozni.

Észrevételek „Az orvos működése a kiségitőiskolában” című közleményre. Bővebb magyarázatra nem szorúl az a tény, hogy a szellemileg (többnyire testileg is) fogyatékosok képzése és oktatása oly föladat, melynek sikeres megoldásához az orvosi tudomány és a pedagógia együttműködése szükséges. Mégis megálapítható, hogy az orvostudományok művelőinek zöme, átlag keve-

set foglalkozik eme kérdéssel s hogy a munka oroszánrészé a pedagógusoknak jut. Ennek okaival e helyütt nem kívánok foglalkozni.

Elfogadom kiindulási pontúl Éltés igazgató úr fejtegetéseit. Ezek is élénken bizonyítják a fönt említett 2 tudományágnak a gyakorlati életben való egymásra utaltságát.

Kétségtelen, hogy föladatát legjobban megoldaná az a pedagógus, aki egyuttal szakképzett orvos; vagy fordítva az az orvos, aki szakképzett pedagógus.

Ilyen erő ma azonban kevés van s hiszem, hogy a jövőben sem lesz sokkal több, Ezen ideális megoldással tehát a mai viszonyok közepette számolni nem lehet. A ma létező intézmények kereteiben, kisebb-nagyobb hatáskörrel már vannak alkalmazva orvosok. Csak az a kérdés, hogy az elérni szándékolt célt egészében így elérjük-e? Feleletem erre az, hogy nem!

Nem pedig azért, mert az orvos ma még nincsen oly kapcsolatban ezen intézményekkel, mint a minő kapcsolat főnáll a pedagógusokra nézve. Ezért kívánatos, hogy az orvos a pedagógussal egyenrangú faktor legyen s hogy a kontaktus orvos és pedagógus között egyrészt, másrészt orvos és növendékek között állandó legyen. Mindez a gyakorlatban csak úgy érhető el, ha az orvos is állandó és egyenrangú tagja a tantestületnek. Ily módon fog kifejlődni az a szellem, mely azon humánus intézményeket a tudományosság és a gyakorlati követelmények mindenkori színvonalán a jövőben is főn fogja tarthatni.

A tisztelt cikírónak azon követelését, hogy az illető orvos a pszichiatriához értsen, helybenhagyólag még a következőkkel kibővítem. Ismerjük és értékelni is tudjuk ama régi közmondás igazságát — *mens sana in corpore sano* — tudjuk azt is, hogy a szellemi fogyatékoságnak sokszor kóros szomátiikus okai vagy kapcsolatai vannak. Elengedhetetlen tehát, hogy ezen intézmények orvosa a testi bajokat, úgy mint a szellemieket egyaránt jól ismerje s különös készséggel bírjon az érzékszervek kór- és gyógytanában.

Végezetűl, amint a gyógypedagógustól bizonyos fokú orvos ismereteket elvárunk, úgy követelni kell, hogy az ilyen keretben működő orvos bírjon pedagógiai ismeretekkel is. Nézetem szerint a főszűlyt gyakorlati úton szerzett tapasztalatokra kellene fektetni.

Szöcs E. dr.

A tanítók szanatórium- és üdülöhely-egyesülete a folyó tanév elején megkezdette működését. Célja, hogy a tagoknak olcsó üdülést esetleg a betegeknek ingyenes gyógyulást biztosítson. Üdülöhelyek lennének a Balaton mellett, a Tátrában és a tengerparton. Jelentkezni lehet Kemény Simon ügyvivő alelnöknél Budapest, VII., Hungária-úti iskola.

Az Orsz. M. Kir. Iparművészeti Iskola nyilvános rajzterme mindennap (szombat és vasárnap kivételével) este 7—9-ig látogatható heti 1 koronás jeggyel, ahol két iparművészeti tervező és egy textilművészeti szaktanítónő áll díjtalanul a közönség rendelkezésére az iparművészeti muzeum és iskola könyvtára mellett.

Ugyanott az Iparművészeti Társulat pályadíjjal jutalmazott gazdag eredeti tervezetgyűjteményét is igénybe vehetik a látogatók. A nyilvános rajzterem októbertől júniusig használható. A látogatók a saját szükségükre szóló papir-, rajzszer- és festékekkel maguk látják el magukat. (A rajzterem: IX., Kinizsy-utca 31. I. emelet.)

A Gyermektanulmányi Múzeum pedagógiai osztálya.

A Gyermektanulmányi Múzeum elnöksége a múzeum felállítása alkalmával felkéri a magyar pedagógusokat, hogy azok, akiknek akár a nevelés, akár az oktatás terén, akár általános, akár csak egyes problémára vagy tantárgyra vonatkozó újabb és tudományos alapon nyugvó módszereik vannak, a módszereikhez tartozó gyermekalkotásokat (fogalmazványokat, rajzokat, kézimunkákat) a múzeum pedagógiai osztályában való elhelyezésre átengedjék.

Az első csoportba a tanulók azon kézimunkái, így pl. iratai, rajzai és más készítményei tartoznak, amelyek a pedagógus felhívására, utasítására, de nem másolással készültek.

A második csoportba azok az eszközök vagy készítmények tartoznak, amelyeket a tanulók önmaguk számára terveznek és készítenek abból a célból, hogy azokat az egyes tantárgyak könnyebb megértésére, megtanulására fölhasználhassák.

Minden beküldött tárgyat el kell látni a következő adatokkal:

1. A tárgy neve, célja, használati módjának leírása.
2. A készítő (tervező) neve, életkora.
3. Milyen iskolafaj hányadik osztályába jár?
4. Kik a szülei?

A Gyermektanulmányi Múzeum címe: Budapest, V., Mária Valéria-utca 12.

A kicsi siketnémák lelki világából. A tanév elején abban telik legnagyobb gyönyörűségem, hogy figyelem a beérkező apró siketnémákat.

Lassan-lassan megszokják az iskolai életet, miközben aztán mindig nagyobb bátorsággal és közvetlenséggel nyilatkoznak meg lelkük igaz érzése szerint. Különösen kedvesek és szeretetreméltók akkor, amikor a szánypróbálgatást végzik a beszédtanulás kezdetén.

Ebben az időben történt meg velem évekkal ezelőtt a következő nagyon kedves eset: Amint belépek az intézetbe, magam előtt látok egy első osztályos kicsi siketnémát, egy orvosnak a fiát. Amint feléje megyek, ezzel köszönt: „pá“. Gyenge, alig hallható volt a hangja. Lehajolok tehát hozzá, hogy jobban halljam a hangját. Ő azonban félreértette szándékomat. Ahelyett, hogy kissé hangosabban beszélt volna, egészen hozzám hajolt és megcsókolt. Úgy éreztem, hogy ezzel a csókkal háláját akarta kifejezésre juttatni az én kicsi siketnémám.

A következő eset is igen kedves dokumentuma a kicsi siketnéma hálájának: Tavaly a második osztályban tanítottam. Az év vége felé a lefekvésről és a felkelésről beszélgettem tanítványaimmal. Egyik kicsi leánynövendékem elém áll, összeteszi két kezét és ezt mondja: „Apa, mama, tanár úr“. Mondani akarván ezzel azt, hogy ő így imádkozik lefekvés előtt és felkelés után. *ik.*